

УДК 341.78

DOI <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2019-3-13>**О. І. Яблокова**аспірант кафедри цивільно-правових дисциплін
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

ДО ПИТАННЯ ПРО ОБСЯГ ПЕРЕДАНИХ ПРАВ ЗА АВТОРСЬКИМ ДОГОВОРОМ

Стаття присвячена аналізу авторських договорів, які класифікуються залежно від обсягу переданих прав. Установлено, що такі договори діляться на договори про передачу виключних прав і договори про передачу невиняткових прав. Отже, цю групу договорів про передачу прав можна класифікувати за ознакою дихотомії. Встановлено, що Закон України «Про авторське право й суміжні права» визначає правову природу договорів про передачу виключних прав і договорів про передачу невиняткових прав. Характерною рисою цих договорів є те, який обсяг прав буде переданий за договором. Або права передаються від правовласника до правонабувача на умовах, що на весь термін дії договору перший не може їх здійснювати (передача виключних прав). Або права передаються на умовах, коли правовласник зберігає за собою право реалізовувати приналежні йому права (передача невиняткових прав). Встановлено, що виключні права як підгалузь цивільного права традиційно виконують функції: визнання авторства на створені результати розумової праці; встановлення режиму їх використання; наділення їхніх авторів, роботодавців авторів та інших осіб, які набувають виняткові права за законом або договором, особистими і майновими правами; захисту цих прав. Аналіз досліджень про особливості виняткових прав дав змогу зробити висновок про те, що вони є абсолютними правами. У статті розглядається питання про визнання виняткових прав авторів монополістичними правами. Це пояснюється тим, що тільки творець творчого результату своєї праці приймає рішення про подальшу його долю. Крім того, початковому суб'єкту права інтелектуальної власності належить право вимагати від усіх інших осіб непорушення його прав.

Також було встановлено, що під час укладення авторських договорів його сторони повинні визначити способи використання результату творчої діяльності автора.

Також у статті розглянуто питання, що стосуються особливостей правової природи виключних прав. Зазначено, що легальне визначення виключних прав установлює, що такими можуть бути тільки майнові права. Аналіз наукових суджень дає підстави зробити висновок про те, що одні автори думають, що виключні права є сукупністю особистих немайнових і майнових прав. Інші наполягають, що винятковими можуть бути майнові права. У статті аргументовано, що винятковими є лише майнові права.

Ключові слова: інтелектуальна власність, авторський договір, виключні права, невиняткові права, способи використання, абсолютні права.

Постановка проблеми. Авторський договір – це договір, по якому автор, створеного їм твору, передає комплекс майнових прав іншим особам. При висновку авторського договору сторони повинні розуміти, який обсяг прав буде переданий. Тому, уже на стадії формування договірних умов сторонам необхідно визначитися чи будуть передачі виняткові або невиняткові права. Правильне визначення обсягу переданих прав є запорукою належного виконання договірних зобов'язань цього виду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До питання про дослідження питань, пов'язаних із визначенням правової природи авторських

договорів про передачу виняткових і невиняткових прав розглядалися такими вченими, як: Е.П. Гаврилов, В.А. Дозорцев, В.О. Калятин, В.І. Серебровський, А.П. Сергєєв, А.П. Судариков, С.А. Чернишова, І.Я. Хейфиц та інші.

Мета статті – визначити правову природу авторських договорів про передачу виняткових і невиняткових прав.

Виклад основного матеріалу. Перш ніж приступити до теоретичного аналізу даної групи авторських договорів, необхідно дати легальне визначення цих договорів.

Відповідно до ст. 32 Закону України «Про авторське право й суміжні права» передача

права на використання добутку іншим особам може здійснюватися на основі авторського договору про передачу виключного права на використання твору або на основі авторського договору про передачу невиняткового права на використання твору.

П. 3 ст. 32 Закону України «Про авторське право й суміжні права» установлює, що за авторським договором про передачу виключного права на використання твору автор (або інша особа, що має виняткове авторське право) передає право на використовувати твір певним способом і у встановлених межах тільки одній особі, якій ці права передаються, і надається цій особі право дозволяти або забороняти подібне використання твору іншим особам. При цьому за особою, що передає виключне право на використання добутку, залишається право на використання цього твору лише в частині прав, які не передаються.

П. 4 ст. 32 Закону України «Про авторське право й суміжні права» установлює, що за авторським договором про передачу невиняткового права на використання твору автор (або інша особа, що має авторське право) передає іншій особі право використовувати твір певним способом і у встановлених межах. При цьому за особою, що передає невиняткове право, зберігається право на використання добутку іншим особам.

З наведених визначень не треба, що ж таке виняткове й невиняткове право, що передається. Думаємо, що законодавець виділяє ці два види авторських договорів залежно від того, чи зберігається при передачі авторських прав за автором або іншою особою право використовувати надалі чи твір ні.

Крім того, необхідно розглянути питання, що стосуються поняття «виключні права». У Законі України «Про авторське право й суміжні права» дається визначення поняття виключне право: виключне право - майнове право особи, що має щодо добутку, виконання, постановки, передачі організації віщання, фонограми або відеограми авторське право й (або) суміжні права, на використання цих об'єктів авторського права й (або) суміжних прав і на видачу лише цією особою дозволу або заборони їхнього використання іншим особам у межах строку, встановленого законом. Дане визначення свідчить про те, що тільки власник майнових прав ухвалює рішення щодо подальшій долі твору, тобто дає дозвіл (або забороняє) його використовувати.

У юридичній літературі даному питанню присвячено чимало робіт. Наприклад, В.А. Дозорцев детально розглядав цю проблему. Зокрема, вчений писав, що «за ридикюльчиком закріплюється виключне право, відповідно до якого право використання результату інтелектуальної діяльності належить ридикюльчику й тільки йому, ніхто іншої не вправі здійснювати таке використання без дозволу ридикюльчика» [3, с. 162]. Прихильником теорії виключних прав був видатний цивіліст Г.Ф. Шершеневич. На його думку, оскільки ціль юридичного захисту прав на нематеріальні об'єкти у всіх випадках зводиться «до надання відомим особам виняткової можливості здійснення відомих дій із заборону всім іншим можливості наслідування... ці права варто було б назвати винятковими» [9, с. 312]. Г.Ф. Шершеневич проводив свої дослідження щодо авторського права, але зробив висновок про те, що в ту ж групу прав повинні бути включені привілеї на промислові винаходи, права на фірму, клеймо, фабричні малюнки й моделі. Спочатку він думав, що з погляду класифікації місце виключних прав повинне бути серед майнових прав між речовими й зобов'язальними правами. Пізніше він прийшов до думки, що виключні права повинні перебувати серед абсолютних прав, поруч із речовими правами [9]. Як бачимо теоретичний підхід до визначення виключних прав не розходиться з легальним визначенням даної правової категорії.

Водночас А.П. Сергєєв під час визначення поняття «інтелектуальна власність» указує, що це «сукупність виключних прав як особистого, так і майнового характеру на результати інтелектуальної й у першу чергу творчої діяльності, а також на деякі інші прирівняні до них об'єкти, конкретний перелік яких установлюється законодавством...» [7, с. 19]. З цього визначення випливає, що винятковими є як особисті, так і майнові права. Легальне визначення виключних прав свідчить про інше, винятковими є тільки майнові права. Це визначення можна покритикувати, оскільки виключне право може бути тільки майновим. Це пояснюється тим, що ридикюльчик може розпорядитися своїми майновими права на результат творчої діяльності, а розпорядитися можна тільки майновими правами, особисті немайнові права належать тільки авторові й відчуженню не підлягають. Крім того, скористатися виключним правом може не тільки автор, але й інша особа, якій ці

права належать, як на підставі закону, так і на підставі договору. Варто розуміти, що зазначені особи особистими немайновими правами на добуток не володіють. Однак ухвалювати рішення щодо передачі виняткових (майнових) прав вони мають право. Це твердження знаходить підтвердження й у закордонній юридичній літературі. Наприклад, Д. Ліпчик, у своїй роботі про авторське право пише, що «...автор має виняткове право економічно використовувати свій твір самому або ж давати дозвіл на це третім особам. Це право (майнове – О. Я.) дає змогу авторові визначати умови використання твору й витягати із цього майнову вигоду» [4, с. 45]. Отже, виключні права як правова категорія можуть мати тільки майновий характер.

Також можна зробити висновок про те, що виключні права є абсолютними правами. Це означає, що авторові або (і) іншому правовласнику належить право жадати від невизначеного кола осіб дотримання приналежних йому прав. Учений-цивіліст В.А. Дозорцев, досліджуючи проблеми правової сутності виключних прав, указує, що вони є «квазіабсолютними» і пояснює свою точку зору в такий спосіб: «...однакове право на той самий об'єкт може мати одночасно декілька осіб. Це право є винятковим, але воно не абсолютне право, що може належати тільки одній особі. Його можна кваліфікувати як квазіабсолютне, оскільки воно закріплює монополію, хоча й обмежену, але достатню для пуску об'єкта в економічний оборот і що дозволяє користуватися правами, а також здійснювати їхній захист коштами, у значній мірі аналогічними використовуваним для абсолютних прав» [3, с. 120]. Далі, автор робить висновок про те, що «виключні права – це ослаблені абсолютні права. Вони не встановлюють конкретного зв'язку між двома особами (як відносні), а звернені до невизначеного кола зобов'язаних осіб, але їхня особливість укладається в тім, що це коло зобов'язаних осіб все-таки може бути обмежений. ...це той типаж, що й абсолютні права, хоча абсолютними вони вже не є – їх можна назвати квазіабсолютними правами» [3, с. 120]. Подібна точка зору була й у дореволюційного вченого-цивіліста Г.Ф. Шершеневича. Автор писав: «виключні права займають місце в системі прав абсолютних, поруч із речовими правами. Як речове право є юридичною можливістю користування матеріальними речами з усуненням всіх інших від користування тими ж об'єктами, так і виключне право представляє

юридичну можливість здійснення відомого роду дій з усуненням всіх інших від наслідування... Порушником права може бути кожний, що дозволив собі подібні ж дії...» [9, с. 333].

Із цими висновками вчених можна погодитися. Безумовно, виключні права варто розглядати як монопольні права, суть яких зводиться до того, що тільки ридикюльчик, і насамперед автор, ухвалює рішення щодо долі добутку, а також жадати від широкого кола осіб непорушення приналежного автора й (або) іншим особам прав. Ця характеристика виключних прав дає можливість думати, що вони є абсолютними правами. При цьому мають місце ситуації, коли виключне право належить декільком особам. У цьому випадку приймати рішення про використання добутку кожний з ридикюльчиків може самостійно. Однак не можна допускати, щоб рішення одного правовласника виключними правами йшло врозріз із інтересами іншого правовласника. Тому в подібних випадках між правовласниками повинне бути укладене угода, що свідчила про намір всіх правовласників виключними правами дозволяти використання результату творчої діяльності іншим особам.

Під час аналізу правової природи виключних прав В.А. Дозорцев визначає їхнього завдання: «... перше завдання виключних прав – забезпечити відокремлення об'єкта як умова товарного обороту... Друге завдання виключних прав укладається в тім, щоб створити правовий механізм для самого товарного обороту, що відповідає специфіці об'єкта й тому відрізняється від права власності...» [3, с. 114].

Виключні права як підгалузь цивільного права традиційно виконують функції: 1) визнання авторства на створені результати розумової праці; 2) установлення режиму їхнього використання; 3) наділення їхніх авторів, роботодавців авторів і інших осіб, що здобувають виключні права за законом або договором, особистими й майновими правами; 4) захисту даних прав.

Виключні права встановлюють режим використання результату інтелектуальної праці, тобто визначають, хто має право й хто не має права застосовувати цей результат.

З метою правильного розуміння й застосування правової категорії «виключні права» необхідно закріпити в Цивільному кодексі України легальне їхнє поняття. Пропонуємо встановити, що виключне право – це належне авторові й (або) іншій особі право використовувати твір певним способом і розпоряджатися майновими

правами на твір, а також право забороняти неправомірне використання результату творчої діяльності.

Розглянувши окремі питання про правову категорію «виключні права», проаналізуємо авторські договори про передачу виняткових і невиняткових прав.

За загальним правилом авторських договорів про передачу виключних прав дозволяє використання результату своєї творчої діяльності встановленим способом і певних договором межах тільки особі, якій позначені права передаються, і надає такій особі право забороняти подібне використання добутку іншим особам. Крім того, сутністю даного авторського договору є й те, що автор приймає на себе обов'язок не передавати право на використання добутку іншим особам без згоди набувача виключних прав. Порушення цього обов'язку може спричинити відповідальність автора аж до розірвання договору й стягнення виплаченого гонорару. Ключовим у цьому випадку є те, що автор, передавши право на використання, «ніби» відстороняється від можливості використовувати добуток самостійно, так і наділяти кого-небудь правом на використання. С.А. Судариков щодо особливості даного виду авторського договору висловлюється в такий спосіб: « сутність договору про передачу виняткових майнових прав укладається в тім, що такий договір дозволяє використання об'єкта авторського права ... певним способом і у встановлених договором межах тільки особі, якій ці права передані» [8, с. 388]. Також слід зазначити, що особа, до якої ці права перейшли, має право самостійно забороняти використання іншими особами. У разі, коли правовласник не реалізовує право забороняти використання творів іншими особами, первісний суб'єкт сам має право забороняти подібне використання третім особам.

Отже, при висновку авторського договору про передачу виключних прав, правонаступник є «єдиною» особою, що може здійснювати право на використання добутку. При цьому не слід забувати, що згідно з п. 3 ст. 32 Закону України «Про авторське право й суміжні права» за особою, що передала виключне право на використання створеного нею твору зберігається право на використання цього твору в частині прав, які не передаються. Так, автор літературного твору укладає з видавцем авторський договір про передачу виключних прав на використання даного об'єкта авторського права,

у якому встановлюється, що передаються тільки права на відтворення й поширення. Отже, за автором зберігається право на передачу виключних прав на використання добутку, зокрема право на переклад, право на екранізацію й т.д. Варто вказати, що в авторському договорі повинне бути чітко сформульовано, що передаються виключні права. У противному випадку буде вважатися, що укладається договір про передачу невиняткових прав. Із цього випливає, що однією з основних умов авторського договору про передачу виключних прав є умова про вказівку на те, що передаються саме виключні права.

Закон України «Про авторське право й суміжні права» передбачає можливість висновку авторського договору про передачу невиняткових прав. Невиняткові права є майновими інтелектуальними правами, використовувані на так званій невинятковій основі в межах зобов'язального права. Договір про передачу невиняткових прав припускає, що правовласник дозволяє користувачеві використовувати результат його творчої праці, при цьому він зберігає за собою право самостійно використовувати цей твір, а також має можливість надати право використовувати його іншим особам. С.А. Судариков у такий спосіб визначає правову сутність розглянутого договору: «... сутність договору про передачу невиняткових майнових прав укладається в тім, що такий договір дозволяє використання об'єкта авторського права ... разом із власником майнових прав, що передали такі права, і іншими особами, що одержали дозвіл на використання цього об'єкта інтелектуальної власності таким же способом» [8, с. 399]. Як видно з цього визначення авторського договору про передачу невиняткових прав, важливою є вказівка на спосіб використання. У разі, якщо в договорі не визначений спосіб використання добутку, то договір буде вважатися неукладеним.

Важливою особливістю є те, що невиняткові права не розглядаються законодавцем як різновид інтелектуальних прав. О.А. Рузакова указує на особливості невиняткових прав: «... існують лише в рамках відносних правовідносин; не користуються тим правовим захистом, що при слід власникові виключних прав...; не являє собою абсолютної монополії в обсязі виключних прав; власниками невиняткових інтелектуальних прав, у тому числі в однаковому обсязі правомочностей (способи використання, тери-

торія, термін дії), може бути необмежене коло осіб; невияткові інтелектуальні права є похідними від виключних прав і не можуть виникнути без них; є обороздатними можуть переходити від користувача до інших осіб у спадщину або за договором, якщо така можливість передбачена в договорі, а також можуть бути об'єктом обігу стягнення» [6, с. 117–118].

Висновки і пропозиції. Ця класифікація має велике практичне значення. Крім того, варто вказати на те, що в обох договорах мова йде про передачу виняткових авторських прав. Наприклад, Е.А. Моргунова, О.А. Рузанова пишуть, що «...у першому випадку (договір про передачу виключних прав – О. Я.) одержувач стає «монополістом» прав, що здобуваються, а в другому (договір про передачу невияткових прав – О. Я.) – одержувач не може забороняти використання добутку іншим особам» [5, с. 137]. Хотілося б звернути увагу на те, що дана класифікація побудована по ознаці дихотомії. Інакше кажучи, за основу взята модель передачі виключних прав, що здійснюється або на «повній» основі, тобто передаються виключні права без обмежень, або передаються невияткові права, тобто має місце обмеження (можуть використовуватися як самим первісним суб'єктом, так і іншими особами в договірному порядку) у використанні твору в особи, якому ці права передані.

Крім того, вбачається правильним закріпити розподіл зазначених договорів на договори про

передачу виключних прав на виняткових умовах і договори про передачу виключних прав на невияткових умовах.

Список використаної літератури:

1. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про авторське право і суміжні права» від 11 липня 2001 р. № 2627-ІІ. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3792-12/page4>.
2. Барышев С.А. Авторский договор в гражданском праве России, Франции и Швейцарии (сравнительно-правовой анализ). : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.03, Казань, 2002. 212 с.
3. Дозорцев В.А. Интеллектуальные права: Понятие. Система. Задачи кодификации. Сборник статей. Москва : Статут, 2003. 416 с.
4. Липчик Д. Авторское право и смежные права. Москва : Ладомир; Издательство ЮНЕСКО, 2002. 788 с.
5. Моргунова Е.А., Рузанова О.А. Авторское право. Москва : Издательство «Экзамен», 2004. 272 с.
6. Рузакова О.А. Система договоров о создании результатов интеллектуальной деятельности и распоряжении исключительными правами : дисс. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03. Москва, 2007. 497 с.
7. Сергеев А.П. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации : учебник. Москва : Проспект, 2004. 752 с.
8. Судариков С.А. Основы авторского права. Минск : Амалфея, 2000. 511 с.
9. Шершеневич Г.Ф. Авторское право на литературные произведения. Казань : Типография Императорского Университета, 1891. 313 с.

Yablokova O. I. On the issue of the amount of rights under the copyright agreement

This article is devoted to the analysis of copyright agreements, which are classified depending on the amount of rights transferred. It is established that such agreements are divided into agreements on the transfer of exclusive rights and agreements on the transfer of non-exclusive rights. Therefore, this group of agreements on the transfer of rights can be classified according to the dichotomy. It has been established that the Law of Ukraine "On Copyright and Related Rights" determines the legal nature of agreements on the transfer of exclusive rights and agreements on the transfer of non-exclusive rights. A characteristic feature of these contracts is how much of the rights will be transferred under the contract. Either the rights are transferred from the right holder to the beneficiary on the conditions that for the entire duration of the contract the first one cannot exercise them (transfer of exclusive rights). It is established that the exclusive rights as a sub-branch of civil law traditionally perform the functions of: recognition of authorship on the created results of mental labor; establish the mode of their use; vesting of their authors, employers of authors and other persons who acquire exclusive rights under the law or contract, personal and property rights; data protection rights. An analysis of studies on the peculiarities of exclusive rights led to the conclusion that they are quasi-absolute rights. Either rights are transferred on conditions when the copyright holder reserves the right to exercise the rights belonging to him (transfer of non-exclusive rights). This article also addresses issues related to the peculiarities of the legal nature of exclusive rights. It is noted that the legal definition of exclusive rights establishes that only property rights can be such. Analysis of scientific judgments gives reason to conclude that some authors believe that exclusive rights are a combination of personal non-property and property rights. Others insist that property rights may be

exclusive. The article argues that only property rights are exclusive. The article discusses the issue of recognition of the exclusive rights of authors as monopoly rights. This is explained by the fact that only the creator of the creative result of his work makes a decision about his further fate. In addition, the original subject of intellectual property rights has the right to demand from all other persons not to violate its rights.

Key words: *intellectual property, copyright agreement, exclusive rights, non-exclusive rights, methods of use, absolute rights.*